

ARALASH IQTISODIYOT

Urinboyeva Yulduz Pirnazarovna - i.f.f.dok., dotsent

O'rinov Bunyodbek Dilshod o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu amaliy ishda aralash iqtisodiyot haqida ma'lumot va umga mos ravishda krasvord tuzilgan.

Аннотация: В данной практической работе создается кроссворд по информации о смешанной экономике.

Annotation: In this practical work, a crossword puzzle is created according to the information about the mixed economy.

Kalit so'zlar: Aralash iqtisodiyot, Aralash iqtisodiyotda tartibsizlik, Aralash iqtisodiyotning ommaviy farovonligi.

Ключевые слова: Смешанная экономика, Хаос в смешанной экономике, Массовое благосостояние смешанной экономики.

Key words: Mixed economy, Chaos in mixed economy, Mass welfare of mixed economy.

Aralash iqtisodiyot — hozirgi zamon bozor iqtisodiyoti modellaridan biri. Aralash iqtisodiyot bozor iqtisodiyotining ri-vojlangan va demokratlashib, insoniy tus olgan turi bo'lib, AQSH, Angliya va Fransiya kabi rivojlangan mamlakatlarga xos. Aralash iqtisodiyot poliiqtisodiy tizim bulib, ijtimoiy yunaltirilgan bozor iqtisodiyoti, kooperativ iqtisodiyot kabi modellardan o'zining 3 jihati bilan ajralib turadi: a) mulkiy xilma-xillik. Iqtisodiyotda yagona mulk monopoliyasiga urin qolmaydi, xilma-xil mulkchilik yonma-yon rivojlanadi. Mulchilikning 3 shakli mavjud bo'lib, bular xusu-siy mulk, jamoa mulki va davlat mulkidan iborat buladi. Xususiy mulkning individual (yakka) mulk shakli emas, balki kooperativ (shirkat) shakli ustuvorlik qiladi. Jamoa mulki esa ishchi va xizmatchilarning uziga yoki ularning kasaba uyushmasiga karashli mulkdan tashkil topadi va xalq korxonalarida o'z ifodasini topadi. Bu korxonalaridagi ishchi va xizmatchilar ham mulk sohibi, ham mehnat axli hisoblanadilar.

Dav-lat mulki eng muhim, umummilliy ahamiyatga molik sohalar bilan cheklanadi, uning doirasi xususiylashtirish asosida qisqarib boradi. Mulch shakllaridan hech qaysisi monopol mavqeda bo'lmaydi. Iqtisodiyotda mulch shakllarining muvo-zanati saqdanadi; b) xo'jalik yuritish xilma-xilligi. Xo'jalik

yakka, shirkat, aralash tarzda yuritiladi. Xo‘jalik sub’ektlari xo‘jalik faoliyatini o‘z mablag‘iga, qarz puliga tayanib yuritadilar, ular o‘rtasida ijara munosabatlari keng tarqaladi. Yer, umuman, ko‘chmas mulk va hatto, mashina-uskunalar ham ijara asosida ishlatiladi, lizingning tur-li shakl va usullari keng qo‘llaniladi. Xo‘jalik yuritish milliy doiradan chiqib baynalmilallashadi. Qo‘shma kor-xonalar, transmilliy korporatsiyalar rivojlanadi, ochiq iqtisodiy zonalar tashkil topadi; v) xo‘jalik faoliyati miqyosida muvozanatning ta‘minlanishi. Yirik, o‘rta va kichik biznes muvozanatli holatda rivojlanadi. Yirik korxonalar monopoliyasiga o‘rin qolmaydi. Har bir biznes o‘z sohasida rivoj topadi. Yirik va kichik biznes munosabati, bir tomon-dan, raqobat munosabati bo‘lsa, ikkinchi tomondan sheriklik va hamkorlik muno-sabatiga aylanadi. Muvozanatli holat raqobatga keng yo‘l ochadi, monopoliyani cheklaydi. Shu sababli millionlab kor-xonalar yopiladi, o‘zaro qo‘shiladi yoki yangidan ochiladi. Iqtisodiyot sub’ektlarining ko‘pchilik bo‘lishi raqobatning ahamiyatini oshiradi. Aralash iqtisodiyot ko‘p ukladlilikni talab etadi va bozor talabi atroflicha o‘rganilib, bozorbop, ya‘ni yaxshi sotiladigan tovarlar ishlab chiqariladi; barcha ishlab chiqarish omillari unumdorlikni ta‘minlash yo‘lida mukammallashtirib boriladi. Samarali ishlab chiqarish hamma daromadlarni (ish haqi, foy-da, renta, foiz) oshirish imkonini beradi. Chunki har bir omilning (yer, mehnat va kapital) bergan iqtisodiy samarasi oshib boradi.

Ammo daromadlar tarki-bida mehnatdan keladigan daromad — ish haqi g‘issasining ortib borishi yuz beradi. Aralash iqtisodiyotning ommaviy farovonlikni ta‘minlashdan iborat bosh umumlashtiruvchi qonuni bor va u iqtisodiyotning ijtimoiy yo‘nalishini ifoda etadi. Bu qonunni ikki holat yuzaga keltiradi. Birinchi-dan, mulk xilma-xil bo‘lib, ozchilik qo‘lida to‘planmay, ko‘pchilikka tegishli bo‘ladi va mehnat ahli ayni vaqtda mulk sohiblariga ham aylanadi. Ikkinchi-dan, mahsulot va xizmatlarning ko‘plab yaratilishi farovonlikni ta‘minlashga yetarli bo‘ladi. Daromadlar yuqori bo‘lganidan ular tirikchilik sarfidan ortib qolib, pul va modliy shakldagi jamg‘armaga aylanadi. Shu bois milliy boylik tarkibida aholi mol-mulkining hissasi ortib boradi. Hozirgi Aralash iqtisodiyotda iqtisodiy munosabatlarning aralash tarzda bo‘lishi bo-zor va nobozor munosabatlarning uz-viy qo‘shilib ketishiga olib keladi. Bozor munosabatlariga xos raqobat, foyda uchun kurash, xususiy mulk hukmronligi, daromadlarning ishlab chiqarish omillaridan foydalanish natijasiga bog‘liq bo‘lish kabi belgilar bilan bir qatorda uzoq sheri-klik asosida hamkor bo‘lish, biznesda o‘z o‘rnini topib obro‘ orttirish, imijga ega bo‘lish, ishchi-xizmatchilarning mulkdorlarga aylanishi, xayr-sahovat qoidasiga binoan nochorlarga doimo yordam berish kabi munosabatlar ham kamol topadi. Aralash

iqtisodiyotda tartibsizlik va noaniqlik minimal darajaga tushadi, iqtisodiyot davlat to-597monidan tartibga solinadi, iqtisodiy muvoza-natlar tezda tiklanib turadi. Davlat daromadlarni qayta taqsimlab, minimal daromadlarni keskin pasayi-shiga yo‘l bermaydi. Shu maqsadda qonun yo‘li bilan ish haqi minimumo‘ miqdori belgilanadi. Davlat antimo-nopol si-yosat yurgizadi. Firmalarda marketing xizmatining kuchli rivojlanishi bozorni chuqur o‘rganib, uning talabiga mosla-shish imkonini bergani holda davlat ham iqtisodiyotni tartibga solib turganidan kuchli iqtisodiy bo‘hronlar va larzalar yuz bermaydi, iqtisodiy tanglik chuqur bo‘lmaydi, undan tezda va kam talofat bilan chiqiladi. Umuman olganda jamiyatda iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlik qaror topadi. Aralash iqtisodiyot bozor munosabatlarining hozirchalik eng rivojlangan shakli sifatida yuzaga keladi. Uning yaqqol na-munasi deb AQSH iqtisodiyotini olish mumkin. Iqtisodiy nazariyada Aralash iqtisodiyot haqidagi qarashlar 20-asrning 20-yillarida paydo bo‘lgan. Keyinchalik „xalq kapitaliz-mi“, „demokratik kapita-lizm“, „ommaviy farovonlik jamiyati“, „konvergensiya“ va boshqa konsepsiyalarda Aralash iqtisodiyot nazariyasi takomillashtirildi.

Aralash iqtisodiyot, ishlab chiqarish jarayonining o‘zida uning o‘zgarmasi, o‘zlashtirilishi va o‘zaro munosabatlarni o‘rganuvchi bir qaror tizimi hisoblanadi. Bu tizimda, turli sohalarni o‘z ichiga olgan tadbirlar tomonidan kompaniyalar, mamlakatlar va jamiyatlar o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlar samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Aralash iqtisodiyotning muhim xulosalari quyidagicha bo‘lishi mumkin:

1.Bozordan tashqarida o‘zgarishlar: Aralash iqtisodiyotda, kelajakda bozorlarning o‘zgarishi va dunyodagi iqtisodiy holatlar kompaniyalar uchun rivojlanish va yangiliklar barqarorligini kuchi yaratadi. Bu esa kompaniyalarning bozor hisob-kitoblari, marketing strategiyalari va mahsulotlarini sifatini oshirish uchun yangi imkoniyatlar yaratishda muhim rol o‘ynaydi.

2. Raqobat tizimi: Aralash iqtisodiyot, kompaniyalar uchun raqobatning o‘z ichiga olgan yaxshi narxlarni ta’minlash, mahsulot sifatini oshirish va mijozlarni jalb qilish uchun zarur bo‘limlarini rivojlantirish uchun muhimdir. Bu jarayonlar korxonalar uchun raqobatguvohlik, foyda ko‘rsatkichi va samaradorlikni oshirishga imkon beradi.

3.Tadbirkorlik va innovatsiyalar: Aralash iqtisodiyot kompaniyalarga tadbirkorlik, inobat va innovatsiyalar ruhlari o‘zlashtirish uchun yordam beradi. Kompaniyalar bu muhitda o'zlarini rivojlantirish, yangi texnologiyalar va jarayonlarni qo‘llash orqali raqobatda saqlab qolish, foyda olish uchun zarurdir.

4. Xalqaro munosabatlar va tijorat: Aralash iqtisodiyotda mamlakatlar o'rtasidagi tijorat va xalqaro munosabatlar kompaniyalar uchun yangi bozorlar ochish, yangi mijozlar va xarajatlar bilan ishlash imkoniyatlarini yaratishda muhimdir. Kompaniyalar bu tizimda xalqaro sanoat tizimlariga integratsiya olishadi va o'zlarini dunyodagi iqtisodiy jarayonlarga moslashadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak: Aralash iqtisodiyot kompaniyalar uchun o'zgaruvchan bozor sharoitlarida turli manfaatlarga ega bo'lib, kompaniyalarga foyda yaratish va raqobat tizimlaridan foydalanishga imkon beradi. Shuningdek, bu tizim innovatsion rivojlanishni kuchi ko'taradi va kompaniyalarga yangi imkoniyatlar ochadi.

Quyidagi tayyorlangan krasvord aralash iqtisodiyot mavzusiga doir tuzilgan:

1. O'zbekistondagi tijorat banklaridan birining nomi.

2. Qishloq xo'jaligi faoliyatidan birining nomi.

3. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi 2008-yilda bo'lib o'tgan bo'lib, AQSHda banklarning..... kreditlarini qarzini qaytarish qobiliyati bo'lmaganlarga berilishi oqibatida boshlandi.

4. Barcha turdagi tovar va xizmatlarni ayirboshlashda umumiy ekvivalent rolini bajaruvchi maxsus tovar nima deb ataladi?

5. Davlat budjeti, mahalliy budjetlar mablag'lari va maxsus fondlardan jismoniy va yuridik shaxslarga, boshqa davlatlarga beriladigan pul mablag'lari yoki natural shakldagi yordam nima deyiladi.

6. 2023-yildagi statistikada eng ko'p migrantlar istiqomat qiladigan davlat qaysi?

7. O'zbekiston budjetidagi mablag'ni eng ko'p qaysi sohaga sarflaydi?

8. „Osiyo yo'lbarlari“ nomini bilan mashhur davlatlardan birining nomi.

9. Dunyodagi eng qimmat va mashhur brend nomi.

10. Nomukammal raqobatning 3 turidan birining nomini toping.

11. Vakolatli davlat organlari tashqi savdo harakatlarini olib borish uchun beriladigan ruxsatnoma.

12. Moddiy ahvoli qiyin yoshlarga bir martalik moddiy yordam ko'rsatish imkoniyati..... da turadigan yoshlar uchun beriladi.

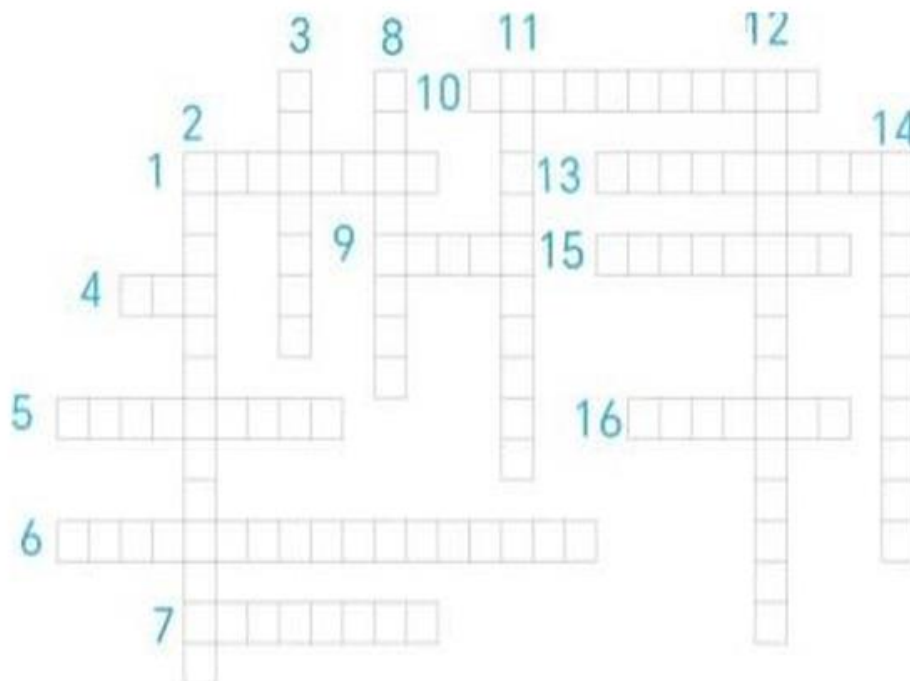
13. Aniq tanlangan tadbirkorlik ishining barcha bosqichlari tavsiflangan va taxminiy hisob-kitob qilingan loyiha nima hisoblanadi.

14. Tadbirkorlik faoliyatining qishloq xo'jaligi sohalaridagi shakli.

15. Tovarlarining iste'molchilarni biron-bir maxsulot yoki xizmatga bo'lgan ehtiyojini qondirish layoqati.....deyiladi.

16. Turli xil mulklarning birlashmasi—bu.....mulk deyiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Globalniy ustoy: Aralash iqtisodiyotning joriy va tushunchaga asoslangan taftishlar" – Jeffrey D. Sachs: Bu kitobda iqtisodiyot universitet professori Jeffrey Sachs ko'plab mamlakatlar orasidagi iqtisodiy aloqalarni o'rganib boradi va qanday qilib dunyo bozori biznesini ixtiyoriy o'zgartirish mumkinligini taqriz qiladi.

2. Aralash iqtisodiyot tushunchalari va dasturlari" – David G. Blanchflower va Andrew J. Oswald: Uchta bo'limda bo'lingan bu kitobda avtorlar global ish tizimlar, mehnat bozorlarining o'zgarishi, global moliyaviy to'garaklar va rivojlanishga yondashuv kabi mavzularni ko'rinishi bilan mashhur.

<https://worldlyjournals.com/index.php/IJSR/article/download/1302/1746>

<https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/742>

No	
1	Agrobank
2	Asalarichilik
3	Ipoteka
4	Pul
5	Subsidiya
6	Saudiya Arabistoni
7	Ijtimoiy
8	Singapur
9	Apple
10	Oligopoliya
11	Litsenziya
12	Yoshlar Daftari
13	Biznes Reja
14	Agrobiznes
15	Naflilik
16	Aralash